

УДК 336.64

Ольга ЛЮТА
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Українська академія банківської справи НБУ
Наталія ПІГУЛЬ
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Українська академія банківської справи НБУ

ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто роль та значення вищих навчальних закладів у забезпеченні розвитку суспільства. Проведено аналіз фінансування їх діяльності та визначені основні напрямки удосконалення фінансового забезпечення закладів вищої освіти.

Ключові слова

Вища освіта, фінансове забезпечення, бюджетне фінансування, вищі навчальні заклади, фінансові ресурси, науково-виробничий комплекс.

В сучасних умовах ефективний розвиток суспільства може бути забезпечений лише при наявності високого інтелектуального потенціалу нації. Ключове місце у його відтворенні займає система вищої освіти. Основним складовим елементом даної системи є вищі навчальні заклади, які вирішують важливі питання щодо професійної підготовки фахівців, забезпечення інтелектуального, морального, економічного розвитку суспільства і особистості. Успішне виконання завдань закладами вищої освіти неможливе без достатнього рівня фінансового забезпечення їх діяльності.

В Україні дослідженням теоретичних та практичних аспектів даної проблеми займалися наступні автори: Боголіб Т. М., Богач Ю., Волкова Н. Ф., Данилишин Б., Іщук Л. І., Плахотнікова Л. О., Колісніченко Н.

Високо оцінюючи вклад вітчизняних авторів у вирішення питань фінансування

діяльності вищих навчальних закладів, слід звернути увагу на об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і проблемних питань форм фінансового забезпечення закладів вищої освіти з урахуванням різних джерел формування фінансових ресурсів.

Метою дослідження є аналіз стану фінансового забезпечення системи вищої освіти в Україні та обґрунтування можливих напрямків його удосконалення на сучасному етапі. З огляду на вищезазначене основними завданнями статті є аналіз фінансових ресурсів системи вищої освіти, джерел формування та розробка пропозицій щодо їх оптимізації.

Необхідною умовою ефективного функціонування закладів вищої освіти є порядок і умови формування їх фінансових ресурсів. Слід звернути увагу на те, що джерела фінансування закладів вищої освіти залежать, насамперед, від форми власності вищого навчального закладу.

Так, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» фінансування вищих навчальних закладів державної форми власності здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, фінансування вищих навчальних закладів, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим, та вищих навчальних закладів комунальної форми власності відбувається за рахунок коштів відповідних бюджетів, а фінансове забезпечення вищих навчальних закладів приватної форми власності здійснюється їх власником. Окрім того, для фінансування вищих навчальних закладів можуть залучатися додаткові джерела фінансування, не заборонені законодавством, зокрема: плата за надання освітніх послуг, надходження від науково-дослідної діяльності ВУЗу, орендна плата та інші. Отримані кошти спрямовуються на здійснення статутної діяльності вищого навчального закладу у порядку і на умовах, визначених законодавством та його статутом [8].

Виходячи з вищенаведеного, ми пропонуємо згрупувати фінансові ресурси закладів вищої освіти наступним чином (рис. 1).

Таким чином, в сучасних умовах джерела фінансування навчання студентів вищих навчальних закладів характеризуються багатоканальністю.

Рис.1 Формування фінансових ресурсів вищих навчальних закладів

Аналіз державного фінансування вищої освіти (табл. 1) свідчить, про постійне зростання видатків зведеного бюджету України як в абсолютному, так і відносному виразі [10].

Таблиця 1

Показники фінансування вищої освіти в Україні за 2004 – 2008 рр.

Показники	2004	2005	2006	2007	2008
Видатки зведеного бюджету на вищу освіту, млрд. грн.	5,4	6,3	9,2	11,0	16,0
Частка витрат на вищу освіту (%) до:					
- видатків зведеного бюджету	5,3	5,9	5,2	4,9	6,7
- ВВП	1,6	1,7	1,7	1,5	2,3

Так, за аналізований період обсяг бюджетних ресурсів, виділених на фінансування вищої освіти збільшився на 10,6 млрд. грн., а питома вага зросла з 5,3 % до 6,7 %. Таке зростання обсягів фінансування вищої освіти пояснюється

збільшенням чисельності студентів вищих навчальних закладів, підвищенням оплати праці педагогічних і науково-педагогічних кадрів та стипендіального фонду студентів. При цьому слід відмітити, що бюджетне фінансування закладів вищої освіти відбувається на основі застосування методу кошторисного фінансування, який передбачає жорстку регламентацію використання фінансових ресурсів, що, в свою чергу, обмежує самостійність і гнучкість у використанні отриманих коштів.

Важливе місце серед джерел фінансування діяльності ВНЗ посідають саме комерційні фінансові ресурси, про що свідчить значення показника питомої ваги студентів, які навчаються за рахунок коштів фізичних осіб (табл. 2) [10].

Таблиця 2

Чисельність та питома вага студентів ВНЗ за джерелами фінансування їх навчання

Показники	Роки		
	2005- 2006	2006-2007	2007- 2008
Всього студентів, осіб, у тому числі навчаються за рахунок:	2709161	2786582	2813798
державного бюджету	940554	958601	968030
місцевих бюджетів	84169	88221	90511
центральных органів виконавчої влади, юридичних осіб	19481	27458	13227
фізичних осіб	1664957	1712302	1742030
Питома вага студентів (%), які навчаються за рахунок:			
державного бюджету	34,7	34,4	34,4
місцевих бюджетів	3,1	3,2	3,2
центральных органів виконавчої влади, юридичних осіб	0,7	1,0	0,5
фізичних осіб	61,5	61,4	61,9

Зростання частки недержавних джерел фінансування освіти обумовлено, насамперед, необхідністю збільшення обсягів фінансових ресурсів для забезпечення виконання статутних завдань закладів вищої освіти, внаслідок підвищення ролі освіти як визначального чинника соціального та економічного розвитку нації [1, с. 110].

Отже, стає актуальним питання збільшення обсягів фінансових ресурсів залучених із комерційних джерел, зокрема, в частині розширення надання послуг не освітнього характеру, в частині, здійснення науково-дослідної роботи вищим навчальним закладом на договірних засадах. Успішне виконання даного завдання можливе за умови створення науково-виробничого комплексу головним учасником якого, повинен стати заклад вищої освіти. При цьому наукова діяльність вищого навчального закладу стає основним джерелом інновацій, а інноваційний продукт – додатковим ресурсом фінансування потреб вищих навчальних закладів. Функціонування даних комплексів є перспективною формою інтеграції освітньої, наукової, виробничої та інноваційної діяльності при переході вітчизняної економіки на інноваційну модель розвитку.

Таким чином, ринкова трансформація економіки України сприяла диверсифікації джерел фінансування вищої освіти в частині поєднання як бюджетного фінансування та комерційних фінансових ресурсів. В умовах зростаючої ролі позабюджетних фінансових ресурсів важливим питанням є створення науково-виробничих комплексів, що буде сприяти комерціалізації і розповсюдженню результатів наукових досліджень та інноваційних розробок.

Література

1. Боголіб Т. М. Удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти / Т. М. Боголіб // Фінанси України. – 2005. – №2 (111). – С. 106–113.
2. Бойко А. Конкурентоспроможність освіти як показник її ефективності та якості / А. Бойко // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 16–23.
3. Вакарчук І. О. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи / І. О. Вакарчук // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 3–19.
4. Волкова Н. Ф. Ефективність використання коштів ВНЗ / Н. Ф. Волкова // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 66–72.
5. Добровольська Л. М. Деякі аспекти державного фінансування вищої освіти [Текст] / Л. М. Добровольська // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 50–55.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
7. Плахотнікова Л. О. Удосконалення умов фінансування вищої освіти як основного чинника підготовки фахівців / Л. О. Плахотнікова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1. – С. 141–146.
8. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 № 2984-III / Верховна Рада України. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
9. Скубашевська О. Необхідність і реалії інноваційного розвитку освіти / О. Скубашевська // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 30–38.
10. Статистична інформація / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.